

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

Ústav filozofie a religionistiky

Bakalářská práce

Ramadán: Rituální půst v teorii a v praxi

Ramadan: Ritual Fasting in Theory and Practice

Autorka: Zuzana Drewsová

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucí práce Mgr. Bc. Barbaře Oudové Holcátové za poskytnuté rady k bakalářské práci.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

Podpis:

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá ramadánem, devátým měsícem islámského kalendáře, ve kterém byl Muhammadovi zjeven Korán. V tento měsíc se spousta muslimů po celém světě postí, neboť jim tak přikazuje čtvrtý pilíř islámské víry; často se také chovají zbožněji, více se modlí, věnují se charitě, islámské nauce a duchovním aspektům života vůbec. Bakalářská práce si klade za cíl v první části popsat ramadán podle nejrozšířenějších názorů učenců. Druhá část se věnuje konkrétním případům oslav ramadánu v praxi na Jávě, v Saúdské Arábii či ženským oslavám v Maroku. Práce pak na základě analýzy etnografických a antropologických článků vyústí ve srovnání a vyzdvižení nejdůležitějších prvků, na kterých se různé tradice shodují.

Klíčová slova

ramadán, islám, náboženství, půst, Saúdská Arábie, Maroko, Jáva

Abstract

This Bachelor thesis deals with Ramadan, the ninth month of the Islamic calendar in which the Quran was revealed to Muhammad. During this month, many Muslims all over the world fast as they are commanded by the fourth pillar of the Islamic faith. They often behave more piously, pray more, practice charity, study the Islamic tradition, and generally engage more in the spiritual aspects of life. The thesis is divided into two parts. The aim of the first part is to describe Ramadan according to the most widespread views of scholars. The second part of the thesis is dedicated to specific examples of celebrations of Ramadan in Java, Saudi Arabia, and to the women's celebrations in Morocco. Finally, on the basis of analysing anthropological and ethnographical texts, the thesis shall result in a comparison, highlighting the most important aspect of Ramadan, on which the traditions agree.

Key words

Ramadan, Islam, religion, fast, Saudi Arabia, Morocco, Java

Obsah

1	Úvod.....	6
2	Ramadán v teorii	7
2.1	Islámský kalendář a ramadán	7
2.2	Půst v předislámské době – původ ramadánského půstu.....	7
2.3	Ramadán v Koránu	8
2.4	Sunna	10
2.4.1	Ramadán v hadíthech	11
2.5	Pro koho je půst povinný?	12
2.6	Nahrazování postních dnů	12
2.7	Doba půstu.....	12
2.8	Postní předpisy	13
2.9	Noční modlitby.....	14
2.10	Ukončení půstu	14
2.11	Charita	15
3	Ramadán v praxi	16
3.1	Jihovýchodní Asie	16
3.1.1	Jáva.....	17
3.2	Blízký východ.....	20
3.2.1	Saúdská Arábie.....	21
3.3	Severní Afrika.....	23
3.3.1	Maroko	24
4	Srovnání, společné prvky.....	28
5	Závěr	33
6	Prameny	34
7	Literatura.....	34
8	Internetové zdroje	35

1 Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá ramadánem v teorii, a především v praxi, která je zatím jen velmi málo probádána. Ramadán, devátý měsíc islámského kalendáře, je přitom jeden z nejvýznamnějších měsíců islámského kalendáře, který mění miliónům muslimů po celém světě po dobu tohoto měsíce život. Během ramadánu se muslimové zdržují od jídla, pití a sexuálních praktik od východu do západu slunce, neboť jim tak přikazuje čtvrtý z pěti pilířů islámské víry, *sawm*. Mezi další pilíře se dále řadí vyznání víry (*šaháda*), rituální modlitba (*salát*), každoroční almužna v podobě náboženské daně (*zakát*) a pouť do Mekky (*hadždž*). Měsíc ramadán má pro muslimy nesmírný význam, protože připomíná posvátné islámské dějiny. Právě v tento měsíc byl totiž Muhammadovi podle tradice zjeven Korán, posvátná kniha islámu, a to konkrétně koncem měsíce v noci úradku (*lajlat al-qadr*).

Tato bakalářská práce je rozdělena na dvě části. První část se věnuje ramadánu v teorii, tedy ramadánu tak, jak jej ustanovuje sunnitská islámská kánonická literatura, konkrétně Korán a hadíthy, tedy zprávy o Muhammadových činech. Práce vychází z hadíthů od autorů Bucháriho a Muslima, neboť právě jejich spisy jsou v islámském světě obecně nejpřijímanější. Na základě toho bude vyloženo, pro koho je půst povinný, jak lze případně nahradit dny, ve kterých muslim půst přerušil, jaké jsou přesné časy tohoto denního půstu, jak vypadají noční modlitby *taráwih*, ramadánská charita a jiné ramadánské předpisy.

Druhá část se pak soustředí na islámské oslavy ramadánu v praxi. Cílem této části je popsat, jak se tyto oslavy konkrétně uskutečňují v Saúdské Arábii, v Maroku a na Jávě. V případě Maroka se těžiště přesune k ženským oslavám ramadánu, neboť Maroko je silně patriarchální země a ženy jsou zde často spojovány spíše s určitou lidovou formou islámu v kontrastu s „čistým“ či ortodoxním islámem, a ženské oslavy tak vypadají jinak než ty mužské, které se považují za „správné islámské.“ Tato část vychází především z antropologických textů, jejichž autoři se v těchto zemích ramadánu několikrát sami účastnili. Téma ramadánské praxe je však prozatím jen málo prozkoumané, což znamená, že textů, ze kterých by tato práce mohla vycházet, bohužel není mnoho. Jde přitom o klíčovou islámskou tradici s unikátním rituálním půstem, který dodržují milióny muslimů po celém světě, a určitě by si tak toto téma zasloužilo více pozornosti a dalších studií.

Závěr druhé části je věnován těmto konkrétním oslavám v Saúdské Arábii, v Maroku a na Jávě, aby vyšly najevo společné prvky islámského postního měsíce tak, jak se skutečně slaví. Všechny oslavy pramení ze stejných textů, ze stejného náboženství, ale kvůli odlišným kulturním vlivům se v určitých bodech značně liší. Práce se také zabývá problematikou povinností tohoto půstu, neboť, jak bude vyloženo, ne všude se půst bere stejně vážně. V některých zemích se ramadán mísí s jinými místně danými kulturními zvyklostmi a událostmi, mění se každodenní běh dne, zavírají se obchody a restaurace, někteří lidé během dne spí, jiní tráví celé noci v mešitách či na hrobech v modlitbách. Celý měsíc pak ve všech islámských zemích končí jedním z nejvýznamnějších svátků islámského kalendáře, svátkem *'id al-fitr*. I oslavy tohoto oblíbeného svátku se však liší zem od země a i jemu bude v této práci věnována značná pozornost.

2 Ramadán v teorii

2.1 Islámský kalendář a ramadán

Islámský kalendář začíná v roce 622, v roce Hidžry, kdy prorok Muhammad odešel z Mekky do Medíny, kde následně etabloval první muslimskou společnost. Kalendář se skládá z dvanácti po sobě jdoucích lunárních měsíců: *muharram*, *safar*, *rabi'u al-'awwal*, *rabi'u al-tání*, *džumáda l-'úlá*, *džumádá l-'áchira*, *radžab*, *ša'ban*, *ramadán*, *šawwál*, *dzu l-ka'dtíh* a *dzu l-hidždžati*. Každý měsíc začíná tehdy, když se na nebi objeví srpek měsíce, a trvá až do dalšího nového srpku.¹ Kvůli tomu se začátky a konce islámských měsíců často v různých zemích mírně liší. V dnešní době se v mnoha muslimských zemích používá vedle islámského kalendáře běžněji gregoriánský, nicméně muslimský kalendář nadále udává rytmus všem islámským svátkům.

Ramadán, devátý měsíc tohoto kalendáře, je pro mnoho muslimů měsícem půstu. Tento měsíc je důležitou připomínkou posvátných islámských dějin. Je tomu tak nejen proto, že byl právě koncem ramadánu v noci úradku (*lajlat al-qadr*) podle tradice Muhammadovi zjeven Korán; Ramadán připomíná i mnohé další významné historické události, které se v tento měsíc uskutečnily, včetně první výhry muslimů v boji u Badru proti Mekkáncům v roce 624.² Věřící se, že Koránská súra Kráva, která obsahuje nejvíce pravidel ohledně správného dodržování půstu, byla pravděpodobně zjevena právě v tuto dobu.³ V ramadánu zemřela i Muhammadova první manželka Chadídža, narodila se prorokova první dcera Fátima a proběhla vražda čtvrtého chalífy a prvního šiitského imáma Alí ibn Abi Tálíba.⁴ Zajímavé je, že ramadán je jediný měsíc, o kterém se Korán vysloveně zmiňuje.

2.2 Půst v předislámské době – původ ramadánského půstu

Půst se vyskytuje snad ve všech náboženstvích světa, včetně islámu. Postili se již staří Arabové v předislámské době a to jak od jídla, tak od vína, sexuálních praktik či mytí a střihání vlasů.⁵ Dle některých tradic drželi staří Arabové půst po celý svatý měsíc *radžab*, který připadal na jaro,⁶ někteří údajně dokonce dodržovali tuto tradici i v raných letech islámu až do vlády druhého chalífy Umara, nicméně posléze byli tito lidé bičováni a nuceni jíst, neboť bylo nepřijatelné, aby byl *radžab* staven na úroveň ramadánu.⁷ Zdroje z této epochy jsou však bohužel značně nedostatečné a jen velmi fragmentární, a tyto informace se tak často střetávají s řadou pochybností, a nelze je proto považovat za zcela důvěryhodné.

Zajímavé jsou pak různé pasáže z Koránu, odkazující právě na předislámskou dobu. Tyto verše předepisují půst jako kompenzaci těm, kteří se nějakým způsobem provinili či

---

¹ Jon Armajani, „Calendar“, In *Encyclopedia of Islam*, ed. J. E. Campo (New York: Facts on File, Inc., 2009), str. 124.

² Shauna Huffaker, „Ramadan“, In *Encyclopedia of Islam*, ed. J. E. Campo (New York: Facts on File, Inc., 2009), str. 580-581.

³ Ibid.

⁴ Ibid., str. 582.

⁵ S. D. Goitein, *Studies in Islamic History and Institutions* (Leiden: E. J. Brill, 1966), str. 94.

⁶ Ibid., str. 93.

⁷ Ibid.

nedostáli náboženským předpisům. Postit by se takto měl například dva měsíce muž, který omylem zabije příslušníka kmene, se kterým muslimové uzavřeli mírovou dohodu⁸ či lovec, který loví zvěř v době posvátné poutě⁹ a podobně. Tyto Koránské předpisy se v pozdějším islámu téměř vůbec neuplatňují, a je tak zřejmé, že se jedná o pozůstatky předislámských praktik, zasazených do nového islámského kontextu.¹⁰

V raných letech islámu se muslimové původně drželi 10. *muharramu* půst *ašúrá*, který převzali z židovského svátku Jom kipur,¹¹ ten se slaví ve stejnou dobu, tedy deset dní po novém roce, se stejnými důrazy na pokání a smíření za doprovodu modliteb a půstu. Takto se v islámu připomíná den, v němž údajně Mojžíš zachránil izraelský lid, když jej vyvedl z Egypta přes Rudé moře, které jim otevřel; v moři se pak následně utopila faraonova armáda (přestože toto slaví židé v Pesachu, údajně zde v sedmém století mezi Muhammadem a židy došlo k nějakému nepochopení), den, kdy Noe vyšel ze své archy, i Muhammadův příchod do Medíny.¹² Hrbek dodává, že není známo, z jakého důvodu Muhammad nařídil nahradit tento jednodenní půst či zdržování se od konkrétních jídel celoměsíčním půstem v denní době.¹³

2.3 Ramadán v Koránu

Korán, svatá kniha islámu, slovo Boží, které bylo dle muslimů proroku Muhammadovi Bohem zjeveno prostřednictvím archanděla Gabriela, zaujímá v islámu centrální roli. Dle většinové představy muslimů je Korán nestvořené přímé slovo Boží, které existuje již od věčnosti v původní podobě u Boha v nebesích.¹⁴ Tato původní kniha (*umm al-Kitáb*, tedy doslova „matka Knihy“), byla teprve pak Muhammadovi zjevena v přesném znění.¹⁵ Prvního zjevení se Muhammadovi dostalo v Mekce, dalších v Medíně. Zjevení sice skončila již před prorokovou smrtí v roce 632, nicméně podle tradice je zahrnuti do jedné sbírky, tedy Koránu, až jeho následovníci, chalífové, kteří vládli po jeho smrti, a to až někdy kolem roku 650.¹⁶ Od té doby je Korán rozdělen do 114 súr seřazených podle počtu veršů od nejdelších po nejkratší.¹⁷

Jak již bylo naznačeno, Korán je většinově muslimy chápán jako slovo Boží, které je tak neomylné, věčné a slouží věřícím jako správné vedení od Boha.¹⁸ Dále jsou Koránu přiřazovány epitety jako veliký (*azím*), moudrý (*hakím*), jasný (*mubín*) či vznešený (*karím*).¹⁹ Samotné slovo Korán (*al-Qur'án*) pochází z arabského slova *qaraa*, které lze přeložit jako přednášet, číst či recitovat. Není divu, že se Korán těší velké oblibě, co se recitování týče, a to

---

⁸ *Korán*, 4:92.

⁹ *Ibid.*, 5:89.

¹⁰ Goitein, str. 94.

¹¹ *Korán*, přel. Ivan Hrbek (Brno: Československý spisovatel s.r.o., 2012), str.735.

¹² Christian Roy, „Ashura“, In *Traditional Festivals: A Multicultural Encyclopedia*, vol. 1. (California, Santa Barbaba: ABC CLIO Inc., 2005), str. 19.

¹³ Hrbek, str.735.

¹⁴ Luboš Kropáček, *Duchovní cesty islámu* (Praha: Vyšehrad, 2011), str. 28.

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ Michael Cook, *The Koran: A Very Short Introduction* (Oxford: Oxford University Press, 2000), str. 102.

¹⁷ Jedinou výjimku tvoří súra *Fátiha*, „otvíratelka knihy,“ která stojí na samém začátku Koránu a je někdy chápána jako Muhammadova modlitba, viz Kropáček, str. 30.

¹⁸ „Toto Písmo, o němž pochyby není, je vedením pro bohabojné,“ *Korán*, 2:2.

¹⁹ *Korán*, 15:87, 36:2, 36:69, 56:77.

především v období ramadánu. Pro tento účel byla kniha speciálně rozdělena na 30 částí, tedy jedna část na každý postní den, aby se zajistilo, že se za tento měsíc přečte a odrecituje celý Korán.

Korán obsahuje celkem třináct zmínek ohledně půstu, které předepisují muslimům tuto povinnost dodržovat, a to i jako kompenzaci za nezdařené úkony (viz výše), aby uposlechli Božího slova a byli tak dobrými a zbožnými lidmi.²⁰

Půst je jako takový zachycen v Koránu v následující pasáži, v druhé súře ve verších 183-187. Tato súra pochází z Medinského období a je to nejdelší súra z celého Koránu.

183: „Vy, kteří věříte, předepsán vám jest půst, tak jako byl již předepsán těm, kdož před vámi byli – snad budete bohobojní!“

Po tomto úvodním verši o ramadánu se píše, že se má půst dodržovat určitý počet dní, který však není ještě stanoven. V následujících verších se pak dozvídáme, že pro lidi, kteří jsou nemocní či na cestách, není půst povinností v ramadánu, ale až to bude možné, budou si muset postní dny, které zanedbali, později nahradit. Pokud by se přeci jen někdo nepostil, může se vykoupit nakrmením chudého člověka.²¹

Verš 185 pak udává přesný čas, kdy se mají věřící postit, a to sice po celý měsíc ramadán, od zjevení se měsíce:

185: „Postním měsícem je měsíc ramadán, v němž Korán byl seslán jako vedení správné pro lidi a jako vysvětlení tohoto vedení i jako spásné rozlišení. Kdo z vás spatří na vlastní oči měsíc, nechť se postí! Ten z vás, kdo je nemocen nebo na cestách, nechť postí se stejný počet dní později; Bůh si přeje vám to usnadnit a nechce na vás obtížné. Dodržujte plně tento počet a chvalte Boha za to, že správně vás vede – snad budete vděční!“

Následující verš je problematický, neboť se na první pohled zdá, že s půstem vůbec nesouvisí.²² Někteří učenci se však domnívají, že s ním naopak souvisí velmi úzce, protože verš se vztahuje k osobním modlitbám, kterým by se věřící měli v ramadánu věnovat více než kdy jindy.²³ Jinými slovy, ramadán a osobní modlitby jsou nerozlučně spjaty.

Poslední verš, který se zde zabývá ramadánem, ustanovuje další aspekty půstu. Upozorňuje, že se nestačí přes den postit jen od jídla a pití, ale také od soulože:

---

²⁰ Yaseen Ibrahim al-Sheikh, *The Five Pillars of Islam*, přel. Dar Al-Manarah (Egypt: Dar Al Manarah, 2006), str. 246.

²¹ Korán, 2: 184: „Postěte se jen po určený počet dní! Ten z vás, kdo je nemocen anebo na cestách, nechť postí se stejný počet dní později. Ti, kdož mohou se postit, však nečiní tak, ti nechť se vykoupí nakrmením jednoho chudého. Kdo však dobrovolně učiní více dobrého, bude to přičteno k jeho dobru. A půst je pro vás lepší – jste-li rozumní.“

²² Korán, 2:186: „Když se tě zeptají služebníci Moji na Mne, věz, že jsem blízko a že odpovím na prosbu prosícího, když mne poprosí. Nechť však na výzvu Mou odpoví a nechť ve Mne věří – snad půjdou cestou správnou!“

²³ André Möller, *Ramadan in Java: The Joy and Jihad of Ritual Fasting* (Stockholm: Almqvist & Wiksell International, 2005), str. 135.

187: „Jest vám dovoleno přiblížit se v noci postní k manželkám svým – ony jsou pro vás oděvem a vy jste oděvem pro ně. Bůh poznal, že křivdíte sami sobě, avšak obrátil se k vám a odpustil vám. Nyní tedy souložte s nimi a usilujte o to, co Bůh vám předepsal. Jezte a pijte až do chvíle, kdy od sebe rozeznáte bílou a černou nit na úsvitu, potom dodržujte plný půst až do noci. A nesouložte s nimi, zatímco se zdržujete v rozjímání v modlitebnách! Toto jsou ohraničení Boží, nepřibližujte se k nim! A takto Bůh činí srozumitelnými znamení svá pro lidi – snad budou bohabojní!“

Tímto předpisy k půstu v ramadánu končí. Na rozdíl od jiných povinností, jako je například rituální modlitba *salát*, je instrukcí k půstu velmi málo, avšak i těchto pár veršů stačilo k tomu, aby se z něj ustanovil povinný rituál. Kvůli zjevnému nedostatku informací ohledně půstu v Koránu jsou muslimové z velké části odkázáni na sunnu, tedy ustavené tradice, které byly sepsány o životě proroka Muhammada a budou následně také vyloženy.

2.4 Sunna

Arabské slovo *sunna* se do češtiny překládá jako zvyk, tradice či obvyklé jednání. Konkrétněji se tento pojem v islámském kontextu používá pro označení zvyků, výroků a činů proroka Muhammada, které jsou dobré napodobovat, jak ustanovuje Korán:

„A věru máte nyní v poslu Božím příklad překrásný pro každého, kdo doufá v Boha a v den poslední a kdo Boha hojně vzpomíná.“²⁴

„Věřte tedy v Boha a v Posla Jeho, proroka neučeného, jenž věří v Boha a Jeho slova, a následujte je – snad se octnete na cestě správné!“²⁵

Již od samých počátků panovaly spory o tom, jaký mají Korán a sunna vzájemný vztah, neboť se v nich objevují rozdíly a rozpory.²⁶ Zprvu se věřilo, že jsou rovnocenné, neboť dle některých byla stejně tak jako Korán Muhammadovi zjevena i sunna. Právníci většinou považovali Korán a jeho předpisy za obecnější, sunna je pak detailněji rozebírá a upřesňuje: buď se mohou plně shodovat, nebo se může jednat o výklad či se může shodovat jen téma, které na Koránský text pouze navazuje.²⁷

Jak je vidět například již u samotného ramadánu, Korán o věcech často mluví jen obecně, velmi stroze a nepřesně, mnohdy se jedná jen o jakési odkazy na jiné znalosti a texty, které však v Koránu již obsaženy nejsou. K doplnění těchto informací tak slouží právě sunna, z níž se dozvídáme, jak co dělal Prorok, případně jeho následovníci, aby muslimové věděli, jak si mají správně počínat.

Zpráva o Muhammadových činech se nazývá *hadíth*, v překladu do češtiny novina, hovor či vyprávění; v úzce náboženských souvislostech může tento pojem označovat jak

---

²⁴ Korán, 33:21.

²⁵ Korán, 7:158

²⁶ Kropáček, str. 48

²⁷ Ibid.

jednotlivou zprávu, tak i celý jejich soubor.²⁸ Tyto zprávy se tradovaly dlouho jen ústně z generace na generaci. Aby byly věrohodné a uznány za pravdivé, je vždy potřeba vyčíst řetězec tradentů, sahající až k Prorokovým současníkům. Učenci pak zkoumají, zda se tradenti mohli skutečně potkat a jaké měli morální kvality, tedy zda byli pravdomluvní, čestní a spolehliví.

Šest knih z třetího století hidžry, souhrnně nazývaných jako „šest knih“ (*al-kutub as-sitta*), pak postupně dosáhlo statusu spolehlivé knihy, kterou uznaly autority sunnitského islámu jako druhý nejdůležitější zdroj hned po Koránu.²⁹ Nejuctívanější ze sbírek pocházela od Buchářiho, ta byla veřejně předčítána a využívána i k některým obřadním úkonům.³⁰ Vedle této sbírky se pak těší velké autoritě sbírka od Muslima; tyto dvě sbírky se společně označují jako „dvě správné,“ arabsky *as-sahíhán*, a z nich také čerpá tato práce.³¹

2.4.1 Ramadán v hadíthech

V porovnání s informacemi o ramadánu v Koránu jsou hadíthy daleko rozsáhlejší. Rozebírají základní teologické a právní zásady ramadánského půstu do nejmenších detailů. Tato literatura je však nesmírně rozsáhlá a tato práce si neklade za cíl zpracování právních teorií ramadánu, ale spíše popsat ramadán tak, jak se skutečně slaví. Z tohoto důvodu bude téma hadíthů pouze nastíněno, přičemž tato část bude vycházet především z hadíthů od autorů Buchářiho a Muslima, neboť právě jejich sbírky hadíthů mají v muslimském světě největší vliv.

Jak již bylo uvedeno, ramadán je jeden z pěti pilířů islámu. Tento fakt nepramení z Koránu, nýbrž právě ze sunny, která dále uvádí, že půst je povinný (*fard*) pro značnou část muslimské komunity. O tom, že půst v měsíci ramadánu má velice důležitou pozici mezi islámskými rituály se dozvídáme v *hadíthu qudsí*,³² ve kterém Bůh říká o těch, kdo se postí a o jejich počínání, že:

„On zanechal své jídlo, pití a tužby kvůli Mně. Ten půst je pro Mě. A proto se Já za to odplatím (tomu, kdo se postí) a odměna za dobré skutky bude desetkrát znásobena.“³³

Ve 128. hadíthu se píše, že se s půstem pojí hned dvě radosti, a to v době přerušení půstu a v soudný den, kdy se člověk s Bohem setká,³⁴ neboť těm, kteří se skutečně postí z pravé víry, bude v tento poslední den v ráji otevřena zvláštní brána *Ar-Rajján*, skrze kterou smí projít pouze oni. A až tak učiní, Bůh ji pak navždy zavře.³⁵ Stodvacátý pátý hadíth pak upozorňuje, že tento

---

²⁸ Ibid., str. 49.

²⁹ Jonathan A. C. Brown, *Misquoting Muhammad: The Challenge and Choices of Interpreting the Prophet's Legacy* (London: Oneworld Publications, 2014), str. 71.

³⁰ Kropáček, str. 49.

³¹ Ibid., str. 52.

³² Hadíth qudsí (v překladu vznešený hadíth) se od „běžného“ hadíthu liší tím, že se mu dostává významu přímo od Boha, a pak byl zprostředkován na svět skrze Muhammada a jeho slova.

³³ Hadíth Bucharí, Vol. 3, Kniha 31, Hadíth 118, vlastní překlad.

³⁴ Ibid., Hadíth 128.

³⁵ Ibid., Hadíth 120.

pilíř má další výhody, neboť „kdokoli se postí v měsíci ramadán z upřímné víry, doufaje v Boží odměny, tomu budou všechny jeho předchozí hříchů odpuštěny.“³⁶

Tradice dále ustanovuje, že v ramadánů jsou brány ráje otevřeny a brány pekel zavřeny, a že d'ábovů jsou po tuto dobu svázáni řetězy.³⁷ Muslim i Bucharí citují Prorokův výrok, že půst je jakýmsi „štítem,“ který chrání věřící před pekelným ohněm.³⁸ Dle hadíthů je Bohu dokonce milejší zápach z úst postícího se člověka než-li pach pižma.³⁹ Ramadán má tak velice výjimečné postavení, kvůli kterému mnozí muslimové věří, že když vykonají malou pouť ('*umra*) v tento měsíc, vyjde to na stejno, jako když vykonají velkou pouť hadždž v předepsaný čas.⁴⁰ Nicméně zdržet se jen od jídla a pití k získání těchto odměn nedostačuje. Muslim, který se chce správně postit a dosáhnout tak na tyto Bohem slíbené odměny, musí dodržet mnohá pravidla, kterým se tato práce bude záhy věnovat.

2.5 Pro koho je půst povinný?

Ramadánský půst není povinný pro všechny muslimského vyznání bez rozdílu, nýbrž jen pro všechny fyzicky i psychicky zdravé dospělé muslimy a muslimky. Povinnost se tak nevztahuje na děti, těhotné, kojící či menstrující ženy, na staré, na nemuslimy, na ty, kdo se žíví těžkou fyzickou prací, ani na lidi na cestách. Bucharí ve své sbírce cituje Proroka, který údajně prohlásil, že člověk na cestách se může postit, pokud chce, avšak nemusí, pokud nechce.⁴¹ Také dokumentuje, že když muslimové cestovali s Muhammadem, někteří se postili, a jiní ne.⁴²

2.6 Nahrazování postních dnů

Ti, kteří nedodrží půst, jej musí nějakým způsobem kompenzovat, což většinou vypadá tak, že se půst později nahrazuje. Různé islámské školy vyžadují dodržování různých pravidel, která jsou velmi různorodá a složitá, a nebudou proto kvůli omezenému prostoru v této práci zohledněny. Pro ilustraci lze zjednodušeně uvést, že například menstrující žena se půstu během ramadánů zdrží a poté tyto dny půstem nahradí. Půst musí pochopitelně dále nahradit i každý, kdo jej bez platného důvodu zanedbal, a k tomu musí navíc vykonat i „kajicný skutek dostiučinění.“⁴³ Někteří lidé půst nahrazovat nemohou, jako například staří a nemocní, trpící nějakou nevléčitelnou nemocí, a ti proto musí darovat jako náhradu potravu chudým.⁴⁴

2.7 Doba půstu

Jak již bylo řečeno, měsíc ramadán začíná s objevením nového měsíce na obloze – a s tím začíná i půst. Dle místních tradic se začátek ramadánů oznamuje ranou z děla či třeba světly na minaretu; v dnešní moderní době se většina lidí o tomto novoluní dozívá prostřednictvím

---

³⁶ Ibid., Hadíth 125.

³⁷ Hadíth Bucharí, Vol. 4, Kniha 54, Hadíth 497; také Hadíth Muslim 6,2361.

³⁸ Hadíth Bucharí, Vol. 3, Kniha 31, Hadíth 118; Hadíth Muslim 6,2566.

³⁹ Hadíth Bucharí, Vol. 3, Kniha 31, Hadíth 118.

⁴⁰ Hadíth Muslim, 7,2884.

⁴¹ Hadíth Bucharí, Vol. 3, Kniha 31, Hadíth 164.

⁴² Hadíth Bucharí, Vol. 3, Kniha 31, Hadíth 169.

⁴³ Kropáček, str. 108.

⁴⁴ Ibid.

televize, rozhlasu⁴⁵ či různých mobilních aplikací a podobně. Půst pak platí v denní době, jak ustanovuje Korán.⁴⁶

Od západu do východu slunce je tedy povoleno půst přerušit. Prorok si dle tradice dopřál jen několik datlí a sklenici vody,⁴⁷ avšak vedle této tradice se muslimové po celém světě v tuto dobu často setkávají a společně do noci hodují.

2.8 Postní předpisy

Na začátku postního měsíce, či dle některých tradic, jako je například Málíkova škola i před každým postním dnem, si musí věřící stanovit záměr, zbožné předsevzetí *níja*, že se hodlá postit.⁴⁸ Bez tohoto uvědomění a vyslovení této premisy by byl půst neplatný.

Během postních dnů se pak muslimové zdržují od veškerého jídla, pití, kouření i zvracení.⁴⁹ Je zde snaha o to, aby přes den nic neprošlo do úst věřícího, aby se nic nepolykalo, a proto někteří nemocní dokonce i odmítají orální přijímání léků a preferují injekční podání.⁵⁰

Jak již bylo řečeno, staří Arabové a první muslimové se během celého postního období pravděpodobně zdržovali i od sexuálních praktik, avšak tradičně se předpokládá, že změnu přinesla súra Krávy, která muslimům během ramadánských nocí povoluje „přiblížit se k manželkám svým.“⁵¹

Hadíthská literatura tuto tematiku pak hojně rozvíjí. Píše se v ní, že se Prorok často budil ve stavu *džanába*, tedy ve stavu značného znečištění způsobeného ejakulací, avšak že se i přes to následující den postil.⁵² Dále, že v denní postní době často políbil svou oblíbenou ženu 'Áišu, která údajně neotálela a přiznala veřejnosti, že měl Prorok obrovskou kontrolu nad svými tužbami, na rozdíl od běžných lidí.⁵³ Nicméně pohlavní styk není v denní době povolen, neboť zneplatňuje půst, který by pak musel věřící nahrazovat.

Během ramadánu by se měl člověk také vyvarovat špatných činů, zlé mluvy, pomluv a podobně. Pokud se muslim přeci jen do nějakého sváru dostane, měl by oponentovi v hádce říci, že se postí, aby mu dal najevo, že se z dobrých důvodů hádat nebude.⁵⁴ Naopak by se měl chovat co nejzbožněji a konat dobré skutky, protože Bůh dle tradice nepřijme půst od člověka, který jedná špatně.⁵⁵ V toto období jsou muslimové často také velice štedří a dávají hodně peněz

---

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Korán, 2:187: „Jezte a pijte v až do chvíle, kdy od sebe rozeznáte bílou a černou nit na úsvitu, potom dodržujte plný půst až do noci.“

⁴⁷ Hadíth Muslim 13,2348.

⁴⁸ Kropáček, str. 108.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Korán, 2:187

⁵² Hadíth Bucharí, 3,31,148.

⁵³ Hadíth Muslim, 6,2440, 6,2442.

⁵⁴ Hadíth Muslim, 6,2566.

⁵⁵ Hadíth Bucharí, Vol. 3, Kniha 31, Hadíth 127.

na charitu, neboť hadíthy ustanovují, že byl Muhammad v tuto dobu velice štědrý, a to dokonce „štědřejší než rychlý vítr.“⁵⁶

2.9 Noční modlitby

Jak většina muslimů ví ze svolávání k modlitbě, které se ráno v islámských zemích často z minaretů rozléhá, modlitba je lepší než spánek. V ramadánu se noční modlitby (*taráwih*) těší zvlášť veliké oblibě, neboť kdokoli se po poslední večerní povinné modlitbě *salát al-'iša* z upřímné víry pomodlí, tomu budou odpuštěny jeho hříchy.⁵⁷

Na posledních deset dní ramadánu se zbožní muslimové často uchylují do mešity, kde se pak společně postí, modlí, čtou Korán a hadíthy. Tato praxe (*i'tikáf*) pak vyústí v nejdůležitější noc celého islámu, tzv. noc úradku, arabsky *lajlat al-qadr*.

Korán byl podle Koránu zjeven právě v této noci.⁵⁸ Noc úradku dle většiny muslimů připadá na noc z 26. na 27. dne ramadánu,⁵⁹ avšak přesné datum není známo a do dnešního dne se o něm vedou diskuze. Podle tradice právě této noci Bůh rozhoduje o osudu každého člověka i světa jako celku.⁶⁰ Muslimové se v tuto významnou dobu často scházejí v mešitě, aby se společně modlili a děkovali Bohu za požehnání a Korán. Tyto modlitby mají podle Koránu zvláštní význam, neboť:

„Noc úradku než tisíc měsíců je lepší, v ní podle Pána svého dovolení andělé a duch sestupují kvůli každému zjevení. A až do východu jitřních červánků je mír v ní!“⁶¹

2.10 Ukončení půstu

Svátek ukončení půstu, arabsky *'id al-fitr*, je jeden z mála dnů v roce, kdy je půst vysloveně zakázán. Tento svátek připadá na první den měsíce *šawwal*, když se na obloze objeví nový měsíc. Muslimové v tento den děkují Bohu za sílu a sebekontrolu, která jim umožnila se postit.⁶² Věřící tento slávek často slaví tak, že ráno brzy vstanou, obléknou se ideálně do nového svátečního oblečení a dopřejí si malou snídani, aby tím přerušili půst jako znamení, že je ramadán u konce.⁶³ Potom následuje návštěva mešity, kde probíhají modlitby a kázání. Po bohoslužbě se věřící zdraví rituálním pozdravem, kterým dávají najevo, že si vzájemně odpustili všechny hříchy a jsou spolu v míru.⁶⁴

---

⁵⁶ Ibid., Hadíth 126.

⁵⁷ Hadíth Bucharí, Vol 3., Kniha 32, Hadíth 226.

⁵⁸ Korán, 97:1.

⁵⁹ *Islamic Beliefs and Practices*, ed. M. I. Levy (New York: Britannica, 2010), str. 72.

⁶⁰ Ibid., str. 75.

⁶¹ Korán, 97:3-5.

⁶² *Islamic Beliefs and Practices*, ed. M. I. Lev, str. 14.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Ibid.

2.11 Charita

Charita hraje v průběhu ramadánu značnou roli, neboť jak již bylo zmíněno, muslimové se v tuto dobu často snaží chovat co nejzbožněji, a jelikož je charita v islámu považovaná za obzvláště důležitou a záslužnou činnost, muslimové se jí v tento měsíc často hojně věnují. Proto se řada muslimů každoročně rozhodne zaplatit právě koncem ramadánu roční náboženskou daň *zakát*, kterou přispívají na chudé, na mešity a podobné zbožné účely, přestože ji lze zaplatit kdykoli během roku. Pravidla ohledně výše této daně jsou velmi komplikovaná, avšak pro účel této práce postačí zjednodušená informace, že se jedná přibližně o dvě a půl procenta ze jmění každého muslima.⁶⁵

S koncem ramadánu se daleko pevněji váže povinná daň *zakát al-fitr* (někdy také pod názvem *sadaqatu-l-fitr*), která je závazná pro všechny, kteří na ni mají dostačující finanční prostředky, případně má hlava rodiny zaplatit i za ostatní členy rodiny, pokud by na danou částku sami nedosáhli. Výše této daně je daleko nižší než *zakát*, dle hadíthu se jedná o zhruba tři kila datlí či ječmene,⁶⁶ avšak platí se i jinými surovinami a čím dál tím více penězi. Výběru této daně se například v Británii věnuje charita *Národní nadace Zakát (National Zakat Foundation)*, která udává, že je třeba zaplatit minimálně pět liber.⁶⁷

Tuto daň je potřeba odevzdat během posledních dnů ramadánu, nejpozději před modlitbami o svátku *'id al-fitr*, aby se umožnilo i těm nejchudším svátek *'id al-fitr* řádně oslavit, aby se nikdo nemusel postit v tento významný den, kdy je půst výslovně zakázaný.

---

⁶⁵ Murat Ustaoglu, „Alms (Zakat)“, In *Islam: A Worldwide Encyclopedia*, vol 1, ed. Cenap Çakmak, (Santa Barbara, ABC-CLIO, LLC, 2017), str. 120.

⁶⁶ Sahih Bukhari, vol. 2, Kniha 25, číslo 579: „Allah's Apostle enjoined the payment of one Sa' of dates or one Sa' of barley as Zakat-ul-Fitr on every Muslim slave or free, male or female, young or old, and he ordered that it be paid before the people went out to offer the 'Id prayer. (One Sa' = 3 Kilograms approx.)“

⁶⁷ National Zakat Foundation, <<http://www.zakatguide.co.uk>> 15.2.2017.

3 Ramadán v praxi

Přestože jsou v kanonické islámské literatuře ustálené základní prvky ramadánského půstu, v praxi nejsou oslavy tohoto měsíce s předpisy identické. Toto není dáno jen relativně strohým popisem ramadánu tak, jak jej Korán a sunna předkládají, nýbrž především vlivem místních tradic, jazyků a kultury vůbec, se ramadánské oslavy po celém světě v různých bodech liší. Na následujících stranách této práce bude proto pozornost přesunuta od teoretických poznatků normativního islámu ke konkrétním oslavám ramadánu v Asii, na Blízkém východě a v Africe, aby vyšlo najevo, jak ramadánský měsíc na různých místech světa skutečně probíhá.

3.1 Jihovýchodní Asie

Jednou z klíčových zemí pro vyložení a následné srovnání ramadánských oslav v praxi je pro tuto práci Jáva, indonéský ostrov jihovýchodní Asie, jejíž kontext bude pro lepší pochopení tohoto regionu krátce nastíněn.

Asi 40 procent obyvatel jihovýchodní Asie jsou muslimové. Islám je oficiálním náboženstvím Malajsie, Bruneje a jedním z oficiálních náboženství Indonésie; velké množství muslimů žije také v Indii, ač zde netvoří většinu.⁶⁸

Období ramadánu pochopitelně vypadá v každém regionu jinak. Ve většinově islámských zemích, jako je například Indonésie či Malajsie, ramadán naprosto mění každodenní život obyvatel, neboť většina lidí velmi brzy vstává a denně drží půst. V jiných, méně islámských regionech Asie, jako je například Nepál či severní Thajsko, však ramadán často není vůbec tak snadno pozorovatelný.

V jihovýchodní Asii chodí mnoho muslimů během ramadánu pečovat o hroby svých zesnulých předků, což se jinde ve světě běžně nedělá.⁶⁹

V Indonésii jsou během ramadánu restaurace přes den často zavřené, někdy i celý měsíc, ač ve velkých městech zůstávají některé restaurace otevřené pro lidi jiného vyznání; ty pak obvykle zatahují záclony, aby nerušily postící se muslimy a nevystavovaly je pokušení.⁷⁰ Dále se restaurace přizpůsobují období půstu i svými výzdobami, například zahalují nahé osoby zobrazené na obrazech či sochách.⁷¹

Stejně jako v některých částech Afriky, pochodují ráno i po městech v jihovýchodní Asii bubnující muslimští mladíci, kteří budí všechny spáče, aby se lidé před svítáním ještě stihli najíst.⁷² Během posledních deseti dnů ramadánu se pak spousty žebráků nahrnou do velkých měst, doufajíce v štědré almužny; často se shlukují kolem motoristů u semaforů.⁷³

---

⁶⁸ Blackwell, str. 36.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Ibid., str. 38.

⁷¹ Ibid., str. 37.

⁷² Ibid., str. 38.

⁷³ Ibid., str. 39.

Během oslav svátku *'id al-fitr* se v jihovýchodní Asii zbožní muslimové více modlí i čtou z Koránu; často tuto dobu využívají i k omlouvám a prosbám o odpuštění.⁷⁴ Vedle toho chodí hojně nakupovat, scházejí se s rodinnými příslušníky, účastní se modliteb v mešitách, které se však konají také v otevřených prostranstvích na různých nádvořích, či dokonce na stadionech, které byly náboženskými autoritami speciálně pro tuto událost zasvěceny.⁷⁵

3.1.1 Jáva

Situace islámu na Jávě je velmi složitá. Jávský islám lze rozdělit zjednodušeně na dvě základní skupiny věřících. Muslimové, kteří se označují slovem *abangané*, míchají islám s prvky animismu, hinduismu a buddhismu,⁷⁶ zatímco *santrijové* jsou zastánci ortodoxního „čistého“ islámu, jak jej ustanovuje svatá kniha islámu.⁷⁷ Abangané tvoří většinu, a není tak divu, že islám i se svými praktikami je na tomto ostrově velice různorodý. Už kvůli tomuto počátečnímu rozdělení je třeba zdůraznit, že zdejší oslavy ramadánu nejsou jednoduší, ba naopak, že se od sebe často v různých aspektech liší, avšak tuto rozmanitost bohužel nelze na tomto omezeném prostoru zcela postihnout, a následující popis ramadánu na Jávě tak vychází především z pozorování antropologa André Möllera, který se zdejších oslav několikrát zúčastnil.

Na Jávě od prvního rána ramadánu tradičně začíná *tek-tek*, při němž stejně jako i jinde v jihovýchodní Asii chodí mladí muslimové po ulicích, tloučou do bubnů a volají „*sahur, sahur*“ (označení nočního ramadánského pokrmu), aby vzbudili všechny spící, kteří by se jinak nemuseli stihnout najíst.⁷⁸ Ženy bývají často vzhůru ještě dřív, aby zvládly připravit jídlo, na které se zde klade velký důraz.⁷⁹ Jídlo by mělo být typicky jávské a hlavně domácí; některé ženy například nechtějí používat ani žádné předpřipravené směsi koření, natož polotovary, neboť si vše chtějí řádně připravit samy.⁸⁰ Möller přidává výpověď jedné Javanky, která říká, že svému manželovi vaří ráda, neboť jídlem, které mu uvaří, zajistí, že manžel celodenní půst zvládne, což jí dle jejích slov „jistě musí přinést zásluhu.“⁸¹ Také se na Jávě věří, že pokrmy *sahur* obsahují *berkat* (arabsky *baraka*), požehnání, které se na ně díky jeho konzumaci přenesou, přestože se většinou jedná o běžná jídla (často rýže se zeleninou, tempeh a sladký čaj).⁸² Dle některých je však vše, co postící se muslim během ramadánu dělá, nadáno požehnáním.⁸³ Po jídle se někteří muslimové vrací ještě do postele či sledují televizi, jiní se věnují četbě z Koránu, jdou do mešity na brzkou náboženskou přednášku či se pomodlit.⁸⁴ Během dne je pak

---

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Möller, str. 390.

⁷⁷ Clifford Geertz, *Islam Observed: Religious Development in Morocco and Indonesia*, (Chicago: The University of Chicago Press, Ltd., 1968) str. 65-66.

⁷⁸ Möller, str. 287.

⁷⁹ Möller zdůrazňuje, že je na Jávě naprosto normální, aby vařily ženy, neboť tomu tak je po celý rok a cokoliv jiného by bylo považováno za velice zvláštní.

⁸⁰ Möller, str. 288.

⁸¹ Ibid.

⁸² Ibid.

⁸³ Mark Woodward, *Indonesia and Islam*, (New York: Springer, 2011), str. 217.

⁸⁴ Möller, str. 289.

akceptovatelné jak spát, tak pracovat; obě varianty jsou chápány jako zdroj požehnání - spánek totiž znemožňuje porušit půst a práce je znakem oddanosti a vytrvalosti.⁸⁵

Möller si klade otázku, zda si ramadán mohou zdejší obyvatelé užívat; jde přeci jen o velice dlouhý půst v tropickém klimatu, což by pro většinu nemuslimů dnes zřejmě představovalo každoroční peklo. Möller cituje například amerického antropologa Richarda T. Antouna, který spolu s dalšími tvrdí, že si muslimové v tomto podnebí půst užívat nemohou, že při něm naopak velmi trpí a pouze předstírají, že se na ramadán těší, ať už říkají cokoliv.⁸⁶ Podobný názor na věc má i indonéský antropolog Koentjaraningrat, který se také domnívá, že jávští muslimové při ramadáně trpí, avšak dodává, že Jávanci z náboženských důvodů obecně s velkým zájmem vyhledávají utrpení a nepohodu.⁸⁷ Od těchto názorů se však André Möller naprosto distancuje, dle něj je naprosto zřejmé, že se na Jávě ramadán každoročně s velkým natěšením vyhlíží, hojně se pak oslavuje a lidé si jej skutečně užívají. Připouští, že si někteří muslimové stěžují, že je toto období půstu v některých ohledech velmi náročné, ale jen málokterý muslim by dle něj namítal, že mu tyto překážky měsíc ramadán nevyhradí.⁸⁸

Na Jávě nejsou státem daná pravidla ohledně půstu, a je tedy na každém zvlášť, jestli se bude nebo nebude postit. Někteří muslimové se tak postí jen několik dnů, často třeba jen první a poslední, ač to samozřejmě náboženské autority nepovažují za dostatečné.⁸⁹ I přesto se často muslimové, kteří půst nedodrží, zúčastňují ostatních ramadánských praktik.⁹⁰ Ani na Jávě tak není nezvyklé, že některé firmy a odvětví státní správy mají zkrácené pracovní hodiny, dokonce bývají přes ramadán zavřené i některé základní školy, nicméně komerční život vypadá stejně jako v jiných měsících, jen se vše odehrává v pomalejším tempu.⁹¹

Jávanci kladou během ramadánu velký důraz na zbožný záměr (*nija*), upřímnost⁹² a dobré chování; věří, že kdyby se dopustili nějakého hříšného činu, mohl by se půst zneplatnit.⁹³ Velký důraz se klade také na vzdělávání.⁹⁴ Proto se v tuto dobu těší velké oblibě nejrůznější kurzy arabštiny, kurzy o ramadáně i o islámu jako takovém.⁹⁵

Před západem slunce by se ideálně měla sejít celá rodina u připraveného jídla, načež se z minaretů rozezná siréna oznamující západ slunce, a tedy konec půstu, který se tradičně přerušuje datlemi.⁹⁶ Jelikož rovnou následuje i volání k poslední z pěti povinných denních modliteb, muslimové se stihnou jen rychle občerstvit a rovnou by se měli jít rituálně očistit a pomodlit. Pak se teprve mohou dosyta najíst.

---

⁸⁵ Woodward, str. 217.

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Koentjaraningrat, *Javanese Culture*, (Oxford: Oxford University Press, 1985), str. 372.

⁸⁸ Möller, str. 256.

⁸⁹ Möller, str. 288.

⁹⁰ Woodward, str. 218.

⁹¹ Ibid.

⁹² Ibid., str. 288.

⁹³ Woodward, str. 218.

⁹⁴ Möller, str. 291.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Woodward, str. 123.

Zajímavá je jávská tradice *buka bersama*, která spočívá v tom, že ramadánský výbor zveřejní před zahájením ramadánu seznam jmen a dat, který určuje, kdo ze sousedství má ve který den do místní mešity během ramadánu přinést kolik jídla, aby půst mohli vždy řádně přerušit i ti nejchudší muslimové.⁹⁷

Noční modlitby *taráwih* zaujímají v ramadánu na Jávě centrální roli. Mešity bývají v době těchto modliteb přeplněné, mnozí se na ně údajně moc těší a nedokážou si bez nich ramadán vůbec představit.⁹⁸ Po modlitbách se v mešitách často recituje Korán, neboť i na Jávě se tak jako jinde na světě o ramadánu hojně recituje Korán ve snaze jej přečíst od začátku až do konce, ač toto předsevzetí muslimové často kvůli již tak dosti znavujícímu půstu nedodrží.⁹⁹ Mešity dokonce pořádají speciální Koránské kurzy, ve kterých se vyučuje správná recitace Koránu a ti, kdo se nechtějí či nemohou zúčastnit islámských kurzů v mešitě, je můžou sledovat z domova v televizi.¹⁰⁰ Tyto znalosti lze pak mimo jiné využít i v soutěžích v recitaci Koránu, které se o ramadánu pořádají na regionálních, národních i mezinárodních úrovních; dlužno dodat, že Indonésie byla v posledních letech na těchto soutěžích velmi úspěšná.¹⁰¹

Během roku chodí Javáci běžně navštěvovat hrobky zemřelých, během ramadánu však ne, na rozdíl od většiny jihovýchodních muslimů, kteří i v průběhu tohoto měsíce běžně chodí opečovávat hroby zesnulých předků. Toto se na Jávě zdůvodňuje tím, že se i mrtví, stejně jako živí, musí během ramadánu postit. Rituální pokrmy a obětní pokrmy jsou stěžejními prvky rituálních návštěv hrobů, a pro zbožné zemřelé by proto byla urážka, kdyby jim někdo přinesl jídlo. Druhým vysvětlením je, že by se o ramadánu měli muslimové soustředit pouze na Boha, a je proto nevhodné v tuto dobu žádat světce o požehnání. Některé hřbitovy jsou z těchto důvodů během celého ramadánu uzavřeny, včetně královských hřbitovů Imo Giri a Kota Gede. Santrijové zaujímají jiný postoj a věří, že je v tuto dobu záhodno navštěvovat hrobky, které jsou součástí mešitových komplexů. Někteří tak tráví většinu ramadánských nocí modlitbami na hřbitovech.¹⁰² Reformističtí muslimové tuto praxi zásadně odmítají a považují ji za hříšnou.¹⁰³

Jak již bylo vyloženo, Korán byl zjeven za noci úradku (*lajlat al-qadr*), avšak tyto dvě události, tedy zjevení Koránu a noc úradku, se v Indonésii slaví a připomínají dvěma různými oslavami v různé dny: zjevení Koránu 17. a noc úradku 27. ramadánu.¹⁰⁴ Möller poznamenává, že je překvapující, jak málo textů k tomuto zajímavému rozkolu existuje a jak málo se k tomu chtěl kdokoliv vyjadřovat. Muslimský liberál Nurcholish Madžid tvrdí, že oslavy *Nuzulul Qur'an*, tedy oslavy zjevení Koránu, jsou specificky indonéský rituál, který nemá jinde na světě obdoby.¹⁰⁵ Díky kreativnímu výkladu dřívějšího vládního ministra Agusa Salima, který schválil tehdejší prezident Sukarno, byly tyto dvě události odděleny: první, 17. ramadánu se

---

⁹⁷ Möller, str. 293.

⁹⁸ Ibid., str. 295.

⁹⁹ Ibid., str. 311.

¹⁰⁰ Ibid., str. 312.

¹⁰¹ Ibid., str. 313.

¹⁰² Woodward, str. 2012.

¹⁰³ Ibid., str. 230.

¹⁰⁴ Möller, str. 314.

¹⁰⁵ Woodward, str. 200.

odehrála v „den, kdy byla pravda rozlišena od lži,“ tedy v den bitvy u Badru. Noc úradku se pak připomíná jako noc, ve které se rozhoduje o osudu všech lidí pro nastávající rok, uděluje se božské odpuštění a andělé a Duch sestupují na zem, což zajišťuje prospěšnost islámské komunity.¹⁰⁶ Podle Madžída má toto rozlišení velký duchovní význam, protože se jedná o připomínku, že se Bůh podílí a zasahuje do národní historie, neboť indonéský den nezávislosti (17. srpna 1945) připadl právě na 17. ramadán. Möller dodává, že toto sice úplně nesedí, neboť indonéský Den nezávislosti nepřipadl v roce 1945 na 17. nýbrž na 8. ramadán, ale nevidí v tom žádný problém; důležité je, že je v Indonésii číslo sedmáct považované za posvátné, a to právě kvůli prohlášení nezávislosti roku 1945 a všem velkolepým oslavám, které se dodnes oslavují i s vládou v čele s prezidentem a velvyslanci z muslimských zemích v Mešitě nezávislosti v Jakartě.¹⁰⁷

Během posledních dnů ramadánu se přes silné doporučení Proroka jen málo indonéských muslimů odebere do mešity praktikovat *i'tikaaf*.¹⁰⁸ Místo toho častěji jezdí navštívit své rodiče (tato událost se nazývá *mudik*), kvůli čemuž se navyšují počty aut, lodí, letadel a jiných prostředků hromadné dopravy, nastává období dopravních nehod, vyprodaných, předražených jízdenek a celkového chaosu. Lidé jezdí z měst do svých rodišť, aby starší příbuzní a přátelé žádali o odpuštění, ale také proto, aby se mohli předvádět, ukázat, jak jsou úspěšní, a proto své rodině, přátelům a sousedům vozí dárky, často ve formě peněz.¹⁰⁹ Očekává se také, že zde během svého pobytu utratí značné množství peněz, což má sice pozitivní dopad na rurální ekonomiku, avšak často negativní vliv na ekonomiku navštěvujícího jedince, který si na *mudik* musí často půjčit nejen peníze, ale třeba také auto.¹¹⁰

Zakát al-fitr má na Jávě ústřední roli; občané jsou zde často upomínáni, aby nezapomněli tuto daň zaplatit, jinak by se jejich půst totiž zneplatnil. V posledních dnech ramadánu obcházejí mladí muslimové domy, aby zjistili, zda už mají všichni zaplacenou a případně tuto daň vybrali.¹¹¹ Muslimové během tohoto měsíce rádi přispívají na charitu i mimo povinný *zakát al-fitr* a jen málokdo v tuto dobu odmítne žebráka ze strachu, že by se tím mohl půst nezneplatnit.¹¹² Koncem ramadánu však dostávají peníze i zaměstnanci, kterým jejich zaměstnavatelé musí podle zákona vyplatit tzv. *tunjanganhari raja*, jakousi placenou dovolenou.¹¹³

3.2 Blízký východ

Další zemí, kterou se tato práce detailněji zabývá, je Saúdská Arábie, kolébka islámu. Nachází se na Blízkém východě, z naprosté většiny osídleném muslimy; spousta zemí tu má dokonce i

---

¹⁰⁶ Möller, str. 315.

¹⁰⁷ *Ibid.*

¹⁰⁸ *Ibid.*, str. 319.

¹⁰⁹ *Ibid.*, str. 320.

¹¹⁰ *Ibid.*

¹¹¹ *Ibid.*, str. 319.

¹¹² *Ibid.*, str. 320.

¹¹³ *Ibid.*

islámskou vládu.¹¹⁴ Ramadán má v tomto regionu status státního svátku, kterého se účastní skoro každý, a to často i nedobrovolně.¹¹⁵

Každodenní život se po tuto posvátnou dobu na Blízkém východě naprosto mění: školy často začínají později, většina restaurací i obchodních center je přes den zavřená, dokonce i doktoři a zubaři mají jiné ordinační hodiny a nabízejí například půlnoční termíny.¹¹⁶

Protože je ramadán dobou náboženských studií, věnují se náboženské autority v tomto regionu často speciálnímu kázání, a to někdy i každé odpoledne a večer. Obecně zde platí, že se ženy s muži na veřejnosti příliš nedruží, což platí i v ramadánu. Ženy tak často zůstávají doma, kde se v soukromí modlí, zatímco muži chodí do mešit; někdy bývá ženám v mešitách vyhrazené nějaké místo, často horní patro či jiná místnost.¹¹⁷

Ne všichni muslimové však berou tento postní měsíc tak vážně, a v bohatších městech pak není neobvyklé, že se po nocích procházejí po obchodních centrech a trzích. Tento fakt souvisí s komercializací tohoto svátku, která začala v devadesátých letech minulého století, a kvůli které se někteří muslimové oddávají nočním večírkům a nákupním horečkám.¹¹⁸

Některé země nastolují během ramadánu přísné podmínky, a přestože nemuslimským turistům například není přikázáno se postit, je jim někdy důrazně doporučeno nestravovat se na veřejnosti.¹¹⁹

Co se nočních hostin týče, ženy například v Turecku či v Egyptě často soutěží, která z nich uvaří nejlepší ramadánské jídlo, a snaží se přitom udělat co nejlepší dojem na sousedy a rodinné příslušníky, kteří je v tuto dobu hojně navštěvují. Toto v některých případech dochází tak daleko, že náboženští vůdci dokonce ženy nabádají, aby nevěnovaly tolik času vaření a místo toho se více modlily.¹²⁰

3.2.1 Saúdská Arábie

Vláda v Saúdské Arábii je přísně islámská, a tak není divu, že nebere dodržování islámských předpisů na lehkou váhu. Saúdské ministerstvo vnitra proto nemuslimy pod výhrůžkou deportace žádá, aby nejedli, nepili ani nekouřili nikde, kde by je mohl zahlédnout nějaký muslim.¹²¹

---

¹¹⁴ Blackwell, str. 57.

¹¹⁵ Ibid.

¹¹⁶ Ibid., str. 58.

¹¹⁷ Ibid.

¹¹⁸ Ibid., str. 59.

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ Ibid.

¹²¹ Leah Hyslop, „Ramadan warning for expats in Saudi Arabia,“ *The Telegraph*, 24.6.2012 <<https://www.telegraph.co.uk/expat/expatnews/9422969/Ramadan-warning-for-expats-in-Saudi-Arabia.html>>, 8.4.2018.

Dobrovolníci často nosí do mešit jídlo a pití, které se zde pak v noci zdarma nabízí.¹²² Během dne řada Saúdů žvýká takzvaný *miswak*, větvičku, kterou si čistí zuby, aby jim tolik nezapáchal dech, neboť věří, že jejich modlitby pak budou účinnější.¹²³

Jak ve svém článku o ramadánu v Saúdské Arábii píše Mai Ahmad Zaki Yamani, celá společnost se v tento měsíc chová jinak než po zbytek roku a půst zde drží prakticky všichni.¹²⁴ Poznává, že Saúdi se ptají pouze dětí, zda se postí, protože je naprosto samozřejmé, že všichni dospělí ano. Na toto významné období se zdejší muslimové těší již dlouho dopředu a stejně jako v jiných zemích i zde kladou v tento měsíc velký důraz na odpuštění a mnohonásobné Boží odměny za dobročinnost a zbožnost, avšak každodenní náboženské praktiky se v různých bodech liší.

Existuje například speciální předpis, který určuje, jak mají mladé páry přerušovat půst během ramadánu. Prvního dne ramadánu musí jít na snídani k rodičům manžela, druhého pak k rodičům manželky a třetího ke staršímu bratrovi či sestře jednoho z nich. Yamani píše, že ramadán je „čas pro rodinu,“¹²⁵ neboť ideálně by se mělo takto v době přerušování půstu navštívit co nejširší příbuzenstvo.

V období ramadánu se konzumují speciální jídla a nápoje, které se konzumují výhradně v tento měsíc. V tuto dobu se Saúdové často odvracejí od západních jídel a vrací se ke svým tradičním pokrmům, které si dopředu důkladně promýšlejí, a pak podávají ve velkých množstvích.¹²⁶ Půst se zde tradičně přerušuje datlemi, vodou a arabskou kávou, po nich často následuje například bulgurová polévka *šorobat il-džereeš*, smažené taštičky *sambousak* plněné masem a smažené sladké knedlíčky *looqemat*.¹²⁷

V Saúdské Arábii je zvykem přesouvat mnoho každodenních aktivit do noční doby, a vše tak ožívá až po nočních modlitbách *taráwih*.¹²⁸ Lidé zůstávají dlouho vzhůru, hodují a chodí nakupovat do obchodů, které často zavírají až po druhé hodině ranní. Ramadánu se přizpůsobuje i pracovní doba, v bankách se pracuje například jen mezi desátou a jednou hodinou.¹²⁹

Za důležitý prvek ramadánských oslav se také považuje *'iddiya*, dárek, který daruje starší mladšímu, muž ženě, rodiče dětem a pán svým sluhům.¹³⁰ Zajímavé však je, že o tomto svátku *'id al-fitr* se v Saúdské Arábii nekonají tak velké oslavy jako jinde ve světě, neboť

---

¹²² Blackwell, str. 67.

¹²³ Ibid.

¹²⁴ M. Ahmad Zaki Yamani, 1987 „Fasting and feasting: Some social aspects of the observance of Ramadan in Saudi Arabia,“ In *The diversity of the Muslim community. Anthropological essays in memory of Peter Lienhardt*, ed. A. S. Al-Shahi (London: Ithaca Press, 1989), str. 80.

¹²⁵ Yamani, str. 81.

¹²⁶ Ibid., str. 82.

¹²⁷ Saudi Arabian Cultural Mission to the U.S., <https://www.sacm.org/ArabicSACM/pdf/Sacm_Food.pdf>, 8.4.2018.

¹²⁸ Yamani, str. 83.

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ Ibid., str. 85.

spousta bohatších Saúdů (kterými se Yamani ve svém článku především zabývá) cestuje často na posledních několik dní ramadánu do zahraničí, a svátek pak oslavují tam.

3.3 Severní Afrika

Třetí a poslední zemí, jejíž oslav islámského ramadánského měsíce se povšimneme blíže, je Maroko. Odhaduje se, že v Africe praktikuje islám zhruba 45 procent populace, země severní Afriky jsou však téměř zcela islámské.¹³¹ Oslavy v zemích severní Afriky jsou podobné těm na Blízkém východě, ale jsou silně ovlivněny místními kulturními zvyky a tradicemi.

I v těchto zemích se každodenní život během ramadánu mění. Všichni muslimové i lidé jiného vyznání se zdržují večírků a svateb, které se přesouvají do dalších měsíců. Národní televizní stanice a rádio věnuje většinu času islámským tématům, především kázáním, ale také například soutěžím v islámské teologii.¹³² Autobusy, vlaky, pošty, školy, obchody i jiné podniky často mění provozní hodiny.

Mnoho obchodů a stánků je dopoledne zavřeno a otvírají až kolem jedné hodiny, aby lidé mohli nakoupit jídlo k večeři. Potraviny jako datle, kuskus a olej se přitom v tomto měsíci zdražují, neboť jsou to základní potraviny, které zde o ramadánu kupuje téměř každý.¹³³ I v zemích severní Afriky se klade velký důraz na jídlo, kterým se přerušuje půst, většinou se jedná právě o datle, kuskus, polévky, zeleninové i ovocné saláty, sladké zákusky a čerstvou citronovou šťávu.¹³⁴

V některých oblastech severní Afriky chodí mladí muslimové před východem slunce po ulicích a hrají na bubny, aby vzbudili všechny spící, a ti se tak ještě před východem slunce stihli najíst.¹³⁵

Během ramadánu bývají mešity plné mužů, modlících se pětkrát denně povinnou rituální modlitbu *salát*; ženy chodí také, avšak je jich méně a modlí se většinou v druhém patře mešity, zatímco muži se modlí v přízemí.¹³⁶

Svátek *'id al-fitr* považuje většina afrických muslimů za jeden z největších. Věřící se oblékají do nejlepších oděvů, navštěvují své rodiny, přátele, hodují a veselí se. Četné obchody bývají na tento svátek i několik dní po něm zavřené, a když připadne do půlky pracovního týdne, vyhlásují často i školy celý týden prázdnin.¹³⁷ *'Id al-fitr* v těchto oblastech často trvá déle než jeden den, v Maroku se například slaví tři dny.¹³⁸

---

¹³¹ Blackwell, str. 24.

¹³² Ibid., str. 25.

¹³³ Ibid., str. 26.

¹³⁴ Ibid.

¹³⁵ Ibid., str. 27.

¹³⁶ Ibid., str. 24.

¹³⁷ Ibid., str. 27.

¹³⁸ Ibid., str. 28.

3.3.1 Maroko

V této části práce se nyní do středu pozornosti přenesou především ženské oslavy ramadánu, které se od těch mužských značně liší. V takto silně patriarchální společnosti, jako je Maroko, se často nahlíží na ženy jako na druhořadé muslimy a spojují se s nimi spíše volnější podoby islámu, smíchané s lidovými tradicemi a zvyklostmi, nikoli ortodoxní islám.¹³⁹

Když se nad Marokem zjeví dlouho očekávaný nový měsíc, ozvou se po městě sirény a lidé jásají, chodí si vzájemně gratulovat a žehnat, děti se vydávají do ulic a do brzkého rána zpívají a hrají na bubny.¹⁴⁰ Zdejší ženy obvykle nechodí v noci ven, avšak tuto první ramadánskou noc bývají do rána v ulicích. Toto platí pouze pro centra větších měst, jinde se ženy třeba jen dívají na televizi, pokud mají vůbec elektrinu.¹⁴¹ Antropoložka Marjo Buitelaar, která se tři roky po sobě účastnila ramadánského půstu v Marrákeši a v Berkane,¹⁴² píše, že se maroťtí muslimové na ramadán každoročně moc těší, přestože denní půst může být v marockém podnebí utrpením.¹⁴³

Jelikož si marocká kultura vyžaduje dodržování ramadánského půstu, nepostit se je v marocké společnosti neakceptovatelné. Během ramadánu se tak téměř všichni Maročané postí;¹⁴⁴ toto platí i pro méně zbožné muslimy, kteří se během ostatních měsíců zbožně nechovají, čímž je pozice čtvrtého pilíře islámské víry značně posílena.¹⁴⁵ Podobně jako v jiných muslimských zemích se i v Maroku během ramadánu mění každodenní život. Všechny vládní instituce a většina obchodů na tento měsíc pozměňují pracovní dobu, a mnoho Maročanů tak vyspává až do pozdních ranních hodin.¹⁴⁶ Muslimové v Marrákeši často spávají i přes den, což je dle nich v pořádku, neprospí-li člověk celý den. V Berkane ale převládá jiný názor, a sice, že spát přes den není zakázané, nicméně má-li člověk dostatek síly vydržet celý den vzhůru, pak má půst větší hodnotu.¹⁴⁷

Většinu odpoledne tráví ženy přípravou jídla, které se bude po západu slunce jíst. V Berkane ženy obecně nechodí na trh samy, ale čekají, až jim manžel či bratři nákup přinesou. V Marrákeši naopak chodí nakupovat ženy.¹⁴⁸ Je nutné si uvědomit, že nést těžký nákup v parných dnech s prázdným žaludkem je velmi obtížné, stejně jako s prázdným žaludkem potom jídlo vařit a ani neochutnat. Jídlo, které se během ramadánu jí, je kvalitnější než jindy,

---

¹³⁹ Marjo Buitelaar, *Fasting and Feasting in Morocco* (Nijmegen: 1991), str. 45.

¹⁴⁰ *Ibid.*, str. 43.

¹⁴¹ *Ibid.*, str. 44.

¹⁴² Berkane je malé město, ve kterém žije asi sto tisíc obyvatel, v Marrákeši naproti tomu žije asi milion obyvatel.

¹⁴³ Buitelaar, str. 1.

¹⁴⁴ Autorka textu Maria F. Curtis píše, že se v Maroku postí všichni. Takto absolutní tvrzení je však vysoce nepravděpodobné a neopírá se o žádné konkrétní citované materiály, které by však stejně nemohly s určitostí potvrdit, že se v Maroku postí všech třicet čtyři miliónů obyvatel. Z těchto důvodů je v textu práce toto zájmeno doplněno částicí téměř.

¹⁴⁵ Maria F. Curtis, „On Fasting in Fes,“ In *Studying Islam in Practice*, ed. Gabriele Marranci (New York: Routledge, 2014), str. 9.

¹⁴⁶ Buitelaar, str. 45.

¹⁴⁷ *Ibid.*, str. 46.

¹⁴⁸ *Ibid.*, str. 46.

je ho větší množství a ženy se během ramadánu také často vrací k tradičním způsobům přípravy pokrmů; i v Maroku se půst tradičně přerušuje datlemi.¹⁴⁹ Maročané věří, že by vždycky měli mít dost jídla i pro případné nečekané návštěvy, což platí v ramadánu dvojnásob, neboť pravděpodobnost návštěvy je v tento měsíc mnohonásobně vyšší.¹⁵⁰ Část nejlepšího jídla se také obvykle dává ochutnat sousedům, příbuzným a přátelům.¹⁵¹

I v Maroku se během ramadánu klade velký důraz na pospolitost, obzvláště pak rodiny. Ideálně by spolu blízká rodina měla hodovat alespoň dvakrát týdně. Po přerušení půstu se pak někteří muslimové odebírají do mešity na noční modlitby *taráwih*. Když se Buitelaar žen zeptala, proč se jich také neúčastní, vždy se jí dostalo odpovědi, že se tam necítí dobře, neboť mešitu považují za spíše mužské místo; jedna žena odpověděla, že mnoho mužů přeci také do mešity nechodí.¹⁵² Ženy tedy po přerušení půstu většinou zůstávají doma, sledují televizi či navštěvují sousedy, zatímco muži chodí do mešit a scházejí se s přáteli v přeplněných pouličních kavárnách.¹⁵³ Některé mladé dívky spolu po *iftaru* chodí ve skupinách po Marrákeši a vodí se za ruce, a dokonce se odváží podívat chlapcům do očí, i se na ně usmívat, což by mimo ramadán nepřicházelo vůbec v úvahu. Takovéto noční procházky by byly obvykle považovány za skandální a nevhodné, avšak během ramadánu je to akceptované. V menších městech se ale věci mají jinak a dívky a ženy často nesmějí večer vůbec z domu.¹⁵⁴

Kolem třetí hodiny ranní se v centru ve Starém městě v Marrákeši z minaretů ozývá zvuk hobojů, který budí všechny spící, aby se stihli před východem slunce naposledy najíst.¹⁵⁵

Zvláštní úctě se během ramadánu v Maroku těší patnáctý a dvacátý sedmý den. Patnáctého ramadánu Maročané tradičně oslavují, že už mají půlku půstu za sebou.¹⁵⁶ V tento den se obdarovávají děti, aby se naučily mít ramadán rády, a aby se pak v dospělosti postily s radostí. Tradičně se večerí králík či kuře; ideálně by se mělo koupit živé zvíře, které potom muž domu zařízne. Žena dle islámského práva zvíře zabít nesmí, a nemá-li doma žádného muže, může si zvíře nechat podříznout na jatkách v tento den speciálně otevřených.

Dvacátého sedmého ramadánu se slaví *lajlat al-qadr*, noc úradku. Den před touto nocí se někdy postí i děti, které jsou za půst pak rodiči odměněni minimálně nějakým dobrým jídlem k přerušení půstu.¹⁵⁷ V tuto noc bývají mešity přeplněné a lidé se zde často modlí celou noc. Někteří muslimové zůstávají doma s rodinou a modlí se ze svého domova spolu se zapnutou televizí, která vysílá například návštěvu krále v nějaké mešitě. Na modlitby se v noci úradku klade skutečně velký důraz; někteří Maročané například věří, že kdo se dvacátého sedmého dne ramadánu modlí, každou modlitbou si zaslouží nějakou rostlinu či strom v ráji,

---

¹⁴⁹ Kate O. Jacobsen, „Ramadan in Morocco - An Analysis of the Interaction of Formal and Local Traditions,“ In *Temenos*, vol. 32, (1996), str. 125.

¹⁵⁰ Buitelaar, str. 46.

¹⁵¹ Jacobsen, str. 126.

¹⁵² Buitelaar, str. 48.

¹⁵³ *Ibid.*

¹⁵⁴ *Ibid.*, str. 49.

¹⁵⁵ *Ibid.*, str. 49.

¹⁵⁶ *Ibid.*, str. 50.

¹⁵⁷ Jacobsen, str. 128.

protože si ho Bůh velmi oblíbí.¹⁵⁸ Ženy v tento den tradičně připravují kuskus považovaný za marocké národní jídlo,¹⁵⁹ to se pak také odnáší do mešity, aby se rozdělilo mezi chudé a modlící se muslimy, kterým v průběhu nočních modliteb vyhládne.¹⁶⁰

Marjo Buitelaar uvádí, že ženy často nechodí v noci úradku do mešity, ale místo toho navštěvují hrobky světců. V Marrákeši by se ideálně měly v tuto noc obejít hrobky sedmi marrákešských patronů, avšak protože to vyžaduje hodně chůze v pozdních hodinách, většina žen navštíví jen ty nejvýznamnější.¹⁶¹

Dalším výrazným prvkem marockého ramadánu je četba Koránu, nicméně Buitelaar píše, že se nesečkala s nikým, kdo by jej četl, a že lidé místo četby často sledují Koránské recitace v televizi. Dvacátého sedmého dne ramadánu je ale vše jinak; muži se ve všech městech scházejí, aby spolu za tuto noc odrecitovali celý Korán.¹⁶² Ženy se těchto nočních seancí zúčastňují jen velmi zřídka, přestože by si často přály jít také, a tak se někdy chodí alespoň modlit na střechy svých domů, neboť v Maroku panuje představa, že těm nezbožnějším z muslimů, kteří se řádně v noci úradku modlí, se zjeví brána do ráje a mohou vyslovit jedno přání, které jim Bůh okamžitě splní.¹⁶³

Dále Maročané věří, že duše zemřelých, které pobývají za touto zamčenou bránou, jsou dvacátého sedmého dne propuštěny a vrací se na zem.¹⁶⁴ To však může být nebezpečné, protože si nikdo nemůže být jist, v jaké náladě se duše vrátí, a je potřeba být s dušemi zadobře a nerozzlobit je. Rodiny často nechávají všechna světla v domě po celou noc zapnutá, aby se duše dostaly do svých zákoutí, která na zemi obývají, a nerušily místní obyvatele. Domy se také namnoze provoňují vonnými tyčinkami. Maročané na tento přivítací rituál kladou značný důraz, protože kdyby přicházející duše nebyly spokojené, mohlo by se přihodit mnoho zlého. Místní o této praxi neradi mluví, neboť se bojí, že pokud o duších budou mluvit, duše se na ně rozzlobí, a také jsou si vědomi toho, že ortodoxní muslimové tyto praktiky odmítají.¹⁶⁵ Jacobsen se domnívá, že právě z těchto důvodů se tyto praktiky v některých městech, jako je například Casablanca, už vůbec neprovozují, přestože místní obyvatelé tyto pověry sdílejí.¹⁶⁶

Následující den je dnem návštěv zesnulých, *nhar z-zijara*, kdy se brzy ráno povětšinou ženy odebírají navštívit své zemřelé předky. Cestou kupují fíky a datle, které rozdávají dětem a chudým u vchodu na hřbitově, a pak jdou opečovávat hroby.¹⁶⁷

Dále se veškerá pozornost upírá na oslavy svátku *'id al-fitir*. Lidé uklízejí domy, ženy připravují jídlo na hostinu a obchody jsou plné žen, které shánějí oblečení pro své děti, aby se

---

¹⁵⁸ Buitelaar, str. 52.

¹⁵⁹ Jacobsen, str. 127.

¹⁶⁰ Buitelaar, str. 52.

¹⁶¹ Ibid.

¹⁶² Ibid., str. 53.

¹⁶³ Jacobsen, str. 127.

¹⁶⁴ Buitelaar, str. 53.

¹⁶⁵ Ibid., str. 54.

¹⁶⁶ Jacobsen, str. 128.

¹⁶⁷ Buitelaar, str. 55.

mohly na *'id* obléknout do nového. Dva nejdůležitější prvky těchto oslav jsou především *zakát al-fitr* a společné ukončení půstu s blízkými.¹⁶⁸

Zakát al-fitr představuje tradičně určitý výměr pšenice nebo ječmene, a proto jsou poslední týden ramadánu na všech marockých náměstích obrovské hromady těchto obilovin, ze kterých si každá rodina koupí alespoň jeden výměr za každého člověka ze svého domu. Počítají se i malé děti, služebnictvo a případné návštěvy. Maročané často věří, že bez této almužny není půst platný.¹⁶⁹ Ideálně by se tento *zakát* měl darovat během posledních pár dní ramadánu, nejpozději před prvním jídlem v den *'idu*.

Tradičně se pak půst ukončuje kaší z bulguru s máslem a medem, která se nazývá *herbel*. Často se nahrazuje i jinými kašemi. Důležité je, aby kaše byla bílá a uvařená s mlékem, neboť tím se zajistí, že následující rok bude dobrý, s nadbytkem jídla.¹⁷⁰ Potom se chodí po sousedství a lidé se dělí o své kaše. *'Id al-fitr* je jeden z mála dnů v roce, kdy spolu chodí manželé po ulicích bok po boku.¹⁷¹ Ideálně by takto měli v tento den navštívit blízké příbuzné z obou stran, po zbytek týdne pak i vzdálenější příbuzné a přátele.

Jak již bylo zmíněno, Maročané si na sebe berou buď nové, nebo alespoň staré sváteční oblečení, ženy si navíc malují ruce a nohy hennou, a takto vystrojení se pak vydávají na speciální modlitby do mešit. Odehrávají se i speciální kázání na otevřených prostranstvích, avšak těch se zúčastňují výhradně muži.¹⁷² Ženy většinou zůstávají doma, vzájemně se navštěvují, gratulují si ke zvládnutí půstu a žehnají si. I zde se klade důraz na odpuštění a mír mezi všemi.¹⁷³

V den *'id al-fitr* se v Maroku konzumují především sladké pokrmy, jako jsou palačinky, sušenky a jiné moučníky, teprve druhý den se vrací zpět k běžným jídlům, jako je zelenina a maso.¹⁷⁴

---

¹⁶⁸ Ibid.

¹⁶⁹ Ibid.

¹⁷⁰ Ibid., str. 58.

¹⁷¹ Ibid.

¹⁷² Ibid.

¹⁷³ Ibid., str. 59.

¹⁷⁴ Ibid.

4 Srovnání, společné prvky

Po výkladu konkrétních podob ramadánských oslav na Jávě, v Maroku a v Saúdské Arábii je zřejmé, že ramadán představuje pro muslimy vsutku velmi významný měsíc, který má ve všech těchto zemích stejnou podstatu a stejné rysy, avšak rozmanité místní kulturní prvky se v jednotlivých zemích liší. V poslední části bakalářské práce přichází na řadu srovnání průběhu islámského postního měsíce s vyzdvihnutím společných prvků, důležitých pro všechny zmíněné země.

Prvním společným rysem, který se objevuje ve všech třech zemích, je, že se místní obyvatelé na ramadán již dlouho dopředu těší. Jak již bylo řečeno, někteří antropologové se domnívají, že je ramadán pro muslimy (nejen) v tropických klimatech utrpením, avšak dle výpovědí v textech, ze kterých tato práce vychází, muslimové sice přiznávají, že je půst často velmi náročný, ale že se na něj i přesto těší, neboť jim to Bůh mnohonásobně vrátí. Toto je pro zastánce jiných náboženství (či ateismu a jiných filozofických směrů) možná jen těžko uchopitelné, a proto je tento bod značně problematický, neboť spíše než o ramadán jako takovém vypovídá tento spor mezi antropology o antropozích a jejich představách či předsudcích. Výpovědi věřících, které se navíc po celém světě shodují, je nutné brát jako závazné, nelze je pouze zdiskreditovat a považovat za správnější vlastní, méně zasvěcený názor. Z pohledu islámského kontextu je přitom smysluplné, že se muslimové na ramadán těší. Samotné slovo islám znamená „odevzdání se (do vůle Boží)“, ¹⁷⁵ slovo muslim „oddaný“ či „odevzdaný (Bohu)“. Louis Massingon uvedl paralelu mezi judaismem, křesťanstvím, islámem a jejich jádry, na které se soustředí ve svém pojetí zvěsti. Judaismus tak považuje Massingon za náboženství naděje, křesťanství za náboženství lásky a islám představuje náboženství víry. ¹⁷⁶ Dodává, že spása je pro muslimy závislá pouze na víře; ¹⁷⁷ na víře v absolutně transcendentního Boha, jeho atributy, jména, na víře v proroky, anděly, zjevené knihy a soudný den. ¹⁷⁸ Pakliže náboženství klade takto silný důraz na naprostou oddanost Bohu a na víru jako takovou, není divu, že jsou jeho vyznavači ochotni podstoupit i náročný ramadánský půst, když jim to Bůh, ve kterého tak silně věří, přikazuje, vyžaduje po svých stoupencích takovouto praxi a slibuje věrným mnohonásobné odměny. Ramadán tak pro mnoho muslimů skutečně představuje nejlepší ze všech měsíců, který jim může přinést mnoho zásluh, budou-li se postit a chovat zbožně.

Jelikož muslimské společnosti jsou značně patriarchální, není divu, že hlavní náboženskou roli mají i v době ramadánů právě muži. Do mešit chodí především muži, zatímco ženy se mnohdy nemohou různých ramadánských oslav vůbec účastnit a často zůstávají doma, kde mají na starost přípravu jídla. Příprava jídla je však považována za velmi důležitou a někteří muslimové věří, že za ni budou ženy mnohokrát odměněny. Jak bylo na příkladech Maroka, Jávy a Saúdské Arábie ukázáno, mužská dominance nad ženami je v těchto zemích zastoupena

---

¹⁷⁵ Kropáček, str. 9.

¹⁷⁶ Christian S. Krokus, *The Theology of Louis Massignon: Islam, Christ, and the Church* (Washington, D. C. : The Catholic University of America press, 2017), str. 136.

¹⁷⁷ Ibid.

¹⁷⁸ Ibid., str. 176.

různě, přesto tato tendence zřetelně převládala ve všech zemích. V Maroku se během ramadánu sociální poměry mírně rozvolňují, neboť jak již bylo zmíněno, i ženy ve větších městech chodí během první ramadánské noci oslavovat do ulic, přestože jindy je nemyslitelné, aby se tam po setmění pohybovaly. Během svátku *'id al-fitr* chodí ženy po boku svých manželů, což se jindy také často nestává. Mladé dívky ve větších městech chodívají po *iftaru* ve skupinkách do ulic, což by jindy bylo nevídané, nicméně během ramadánu je dokonce akceptovatelné, aby se během těchto procházek dívaly chlapcům do očí a usmívaly se na ně. Přestože by na tomto místě bylo záhodno srovnat ono mírně se měnící postavení žen během ramadánu, textů ohledně ramadánských oslav, natož takových, které by se zabývaly postavením žen, existuje bohužel jen poskrovnu, a proto tuto praxi bohužel nelze nyní srovnat s dalšími zeměmi, ve kterých by se pravděpodobně našly podobné rysy.

Velice výrazným prvkem, na kterém se opět shodují všechny zmiňované země, je jídlo. Jídlo, kterým se přerušuje půst, má pro mnoho muslimů po celém světě obrovský význam, což se na první pohled může zdát paradoxní, neboť se přeci jedná o postní měsíc, avšak jak bylo ukázáno, ramadán má pro muslimy daleko více rozměrů než jen samotný půst. Někteří muslimové věří, že samotná příprava ramadánských pokrmů přináší kuchařce značné zásluhy, a že připravené jídlo obsahuje požehnání, které se na strávníky konzumací přenáší. Přípravu pokrmů mají na starost zpravidla ženy, které si na něm dávají v tento měsíc obzvláště záležet. Vrací se k tradičním pokrmům i k tradičním způsobům jejich přípravy, které se ale v jednotlivých zemích liší. Ženy se často předhánějí, která uvaří nejchutnější pokrm, pořádají se i různé soutěže a veliké hostiny, při kterých se často schází celá rodina. Převládající surovinou, oblíbenou ve všech těchto zemích, jsou datle, které dle tradice konzumoval prorok, když v ramadánských nocích přerušoval půst.

Důležitou roli během ramadánu hraje pospolitost rodiny a přátel, kteří se v tento postní měsíc hojně navštěvují. Často se scházejí ve večerních hodinách, aby spolu přerušili půst, a pak také na svátek *'id al-fitr*. V Saúdské Arábii jezdívá mnoho muslimů oslavovat tento svátek do zahraničí; Yamani tuto skutečnost ale bohužel dále nerozvádí, a tak není jisté, jak velkou roli zde hraje během *'id al-fitru* soudržnost rodiny. Zároveň během tohoto posvátného měsíce dochází i k jakési soudržnosti a sounáležitosti všech praktikujících muslimů po celém světě, neboť se právě v tento měsíc více než kdy jindy věnují svému náboženství, každý den se oddávají velmi náročným náboženským praktikám, ve stejnou dobu se postí, po nocích hodují a v modlitbách se všichni obracejí k jednomu Bohu.

Korán by si měl každý muslim během ramadánu přečíst celý, což se tradičně dodržuje na Jávě, v Maroku i v Saúdské Arábii. Dle antropologů, kteří se zabývají ramadánem v Maroku a na Jávě a z jejichž textů tato práce čerpá, se velké oblibě těší především různá televizní vysílání, ve kterých se Korán předčítá; málokdo totiž Korán během ramadánu skutečně celý přečte, přestože se jedná o jeden ze stěžejních požadavků ramadánu. S nástupem moderních vymožeností, jako je televizní vysílání, rádio, internet či nejrůznější mobilní aplikace však není překvapivé, že tyto technologické nástroje usnadňují životy lidí po celém světě i v náboženských oblastech, přestože někteří lidé takovými praktikami opovrhují a domnívají se, že četbu Koránu, svaté knihy islámu, nelze nahradit pouhým posloucháním rozhlasu. Zastánci

tohoto názoru se opírají o různé hadíthy, mezi nimi například hadíth zprostředkovaný Ibn Mas'udem: „Posel Boží řekl: „Kdo odrecituje písmeno z Knihy Boží, tomu bude připočítán dobrý skutek, který bude desetinásobně odměněn. Neříkám, že Alif-Lam-Mim je jedno písmeno, ale Alif je písmeno, Lam je písmeno a Mim je písmeno.“¹⁷⁹ Existuje však i mnoho dalších podobných hadíthů, které dokazují, že ač je dobré Korán i poslouchat, je mnohonásobně lepší jej číst či recitovat.¹⁸⁰

Ramadán mění mnoha lidem po celém světě každodenní život, což platí i o Jávě, Maroku a Saúdské Arábii. Kvůli dennímu půstu se mění pracovní doba a úřední hodiny, přizpůsobuje se školní výuka, přes den se zavírají restaurace a vše ožívá až v nočních hodinách. Po přerušení půstu se muslimové hojně navštěvují, hodují a chodí do mešit, aby se modlili noční modlitby *taráwih*. Také se v tento měsíc často chovají zbožněji, kladou důraz na vzdělávání se v islámské víře, na odpuštění a obecně se více věnují duchovním aspektům života. S nástupem moderní doby se však ramadán čím dál více komercializuje, a jak ve svém článku na toto téma píše autoři Ozlem Sandikci a Sahver Omeraki, obchody a obchodní domy s ramadánskou výzdobou bývají v ramadánu plné lidí, kteří se na nakupování a trávení času v obchodních domech dívají jako na nový druh zábavy; objevuje se mnoho reklam s ramadánskými hesly, muslimové si vzájemně kupují nejrůznější dárky, nové oblečení na *'id al-fitr*, posílají si ramadánská přání a podobně.¹⁸¹

Svátek ukončení ramadánského půstu *'id al-fitr* patří ve všech zmiňovaných zemích k jednomu z nejoblíbenějších, přestože jak bylo vyloženo, způsoby oslav se různí. Obyvatelé bohaté Saúdské Arábie odjíždí často oslavovat svátek na dovolenou do zahraničí, a tak v Saúdské Arábii na tento den nepřipadají tak velkolepé oslavy jako jinde. I zde se s ním však pojí povinnost přerušit půst a dárek *'iddiya*, který daruje starší mladšímu, muž ženě, rodiče dětem a pán svým sluhům. V Maroku naopak patří svátek přerušení půstu k jednomu z největších vůbec a slaví se celé tři dny. Maročané si na tento den pořizují nové oblečení, ženy se zdobí hennou a připravují obrovské hostiny se spoustou sladkého jídla, aby spolu s rodinou ukončili půst. Pořádají se zde speciální modlitby, na které docházejí muži i ženy do mešit a také různá kázání, která jsou ale zpřístupněna pouze mužům. Javánci se na *'id al-fitr* často uchylují ke svým rodinám na místa svého narození, často do vesnic, kde utratí velké množství peněz za dárky a jiné věci, aby dokázali, jak jsou úspěšní. *'Id al-fitr* se ve všech třech zemích pojí jak s povinnou náboženskou daní *zakát*, tak s daní *zakát al-fitr*. O tomto významném svátku se konají velkolepé oslavy i v západních zemích s muslimskou menšinou, jako je například Spojené království¹⁸² či Spojené státy americké, ve kterých od roku 1999 každoročně pořádá

---

¹⁷⁹ Riyad as-Salihin, *The Book of Virtues*, Kniha 9, Hadith 999, Ibn Mas'udem, vlastní překlad.

¹⁸⁰ *Ibid.*, hadíthy 991, 993, 994, 955 a další.

¹⁸¹ Ozlem Sandikci, Sahver Omeraki, *Islam in the Marketplace: Does Ramadan Turn into Christmas?* (Ankara: Bilkent University, 2007).

¹⁸² Greater London Authority 2018, „Eid Festival 2017,“ <<https://www.london.gov.uk/events/2017-07-02/eid-festival-2017>> 28.4.2018.

Bílý dům večeři na přerušení půstu; tuto tradici v loňském roce americký prezident Donald J. Trump zrušil.¹⁸³

Charita je v islámském náboženství chápána jako velice záslužná a zbožná činnost, což v ramadánu opět platí mnohonásobně. Dle hadíthů byl prorok Muhammad velice štedrý a během ramadánu se charitě oddával obzvláště.¹⁸⁴ Není proto divu, že se jej i v této věci snaží muslimové po celém světě napodobovat. Muslimové se proto během ramadánu vedle *zakátu* a *zakátu al-fitr* často věnují i jiným formám charity, nejčastěji darují jídlo do mešit, aby i ti nejchudší mohli v noci řádně přerušovat půst.

Různé islámské země jsou různě tolerantní vůči těm, kdo se během ramadánu nepostí. Nejpřísnější z analyzovaných zemí je pochopitelně absolutistická Saúdská Arábie, která i turistům nakazuje na veřejnosti nejíst, nepít a nekouřit pod výhrůžkou deportace. Na pomyslném druhém místě by se pak umístilo Maroko, ve kterém se postí naprostá většina obyvatel, a kde je společensky nepřijatelné se nepostit. Nejtolerantnější jsou vůči dodržování půstu Javánci. Někteří muslimové se zde postí jen několik dnů, často jen první a poslední, ač to samozřejmě náboženské autority nepovažují za dostatečné. Toto je nepochybně dané právě tím, že se na Jávě vyskytují dvě skupiny věřících, *abangané* a *santrijové*, z čehož *abangané*, tedy zastánci islámu, který směšuje prvky animismu, hinduismu, buddhismu, tvoří většinu, a není tak divu, že je v takto komplexní náboženské společnosti nejen mnoho přístupů k ramadánskému půstu, ale vládne zde také větší tolerance.

V jihovýchodní Asii chodí mnoho muslimů během ramadánu navštěvovat hroby zesnulých příbuzných a světců. Saúdská verze islámu tuto praktiku odsuzuje jako neislámskou, a obyvatelé Saúdské Arábie se tak těchto návštěv nezúčastňují. V Maroku chodí k hrobům především ženy, se kterými bývá často spojována volnější podoba islámu, smíšená s lidovými tradicemi a zvyklostmi v kontrastu s ortodoxním „čistým“ islámem. Na Jávě se během roku také chodí navštěvovat hroby, avšak *abangané* věří, že se během ramadánu postí i zemřelí, kterým proto není během postního měsíce dobré přinášet oběti v podobě jídla, a tak tuto tradici v devátý islámský měsíc někteří Javánci už opouštějí. *Abangané* dále věří, že by se během ramadánu měli muslimové soustředit pouze na Boha, nikoliv na zemřelé. Z těchto důvodů se uzavírají i královské hřbitovy. *Santrijové* naopak navštěvují své zemřelé i během ramadánu; navštěvují především hrobky, které jsou součástí mešitových komplexů, a právě zde tráví četné ramadánské noci modlitbami.

Mezi zajímavé tradice dále patří ranní procházky muslimských mladíků, kteří chodí po ulicích a zpívají, hrají na bubny či jiné hudební nástroje, aby vzbudili všechny spící, kteří by se jinak nemuseli stihnout před východem slunce, a tedy začátkem půstu najíst. Tato praktika se objevuje jak na Jávě, tak v Maroku, přestože nemá žádné opory v kánonické islámské literatuře. Není však divu, že se tradice stále udržuje a mnoho muslimů ji má jistě v oblibě, neboť se jedná o záležitost slavnostní, velmi radostnou, oslavnou, sdružující a zároveň i velmi praktickou;

---

¹⁸³ BBC, „Trump breaks White House Eid dinner tradition,“ 26.6.2017, <<http://www.bbc.com/news/world-us-canada-40402211>> 28.4.2018.

¹⁸⁴ Jacobsen, str. 129.

někteří jedinci by jinak skutečně snídani zaspali. Pro vyznavače jiných náboženství či pro případné turisty sice může být tento zvyk výrazně rušivým prvkem, avšak určitě je také značně obohacujícím zážitkem, stejně tak jako celý ramadán.

5 Závěr

Měsíc ramadán hraje v životech muslimů po celém světě skutečně velmi významnou roli. Po dobu jednoho celého měsíce se mění každodenní život těch, kteří se od východu po západ slunce i v rovníkových a tropických klimatech postí od jídla, pití a sexuálních praktik. Takovýto půst je vskutku velmi náročný, avšak i přesto se těší velké oblibě, neboť Bůh tuto zbožnou praktiku svým věřícím mnohonásobně vynahradí. Muslimové si v tento měsíc připomínají posvátné islámské dějiny, vždyť právě v ramadánu byla proroku Mohammedovi archandělem Gabrielem zjevena svatá kniha islámu, Korán. Podle čtvrtého pilíře islámu je povinností všech fyzicky i psychicky zdravých dospělých muslimů a muslimek postit se během celého měsíce a i na Jávě, v Maroku a v Saúdské Arábii se proto v tuto dobu každoročně postí většina tamních muslimů.

Jak bylo ukázáno, ramadánský měsíc probíhá v Maroku, v Saúdské Arábii a na Jávě velmi podobně. Ve všech třech zemích se muslimové na tento posvátný měsíc velmi těší, dodržují během něj půst, který v noci přerušují, docházejí na noční modlitby do mešit, věnují se duchovním aspektům života, četbě Koránu, charitě, své rodině a přátelům. To vše pak ve všech třech zemích končí oblíbeným svátkem *'id al-fitr*. Přestože se jedná o tři různé země s jiným jazykem, kulturou, historií a zvyklostmi, spojuje je stejné náboženství, ač i to má v každé z těchto zemí odlišené prvky. Přesto se však jednou ročně obyvatelé těchto zemí v tutéž dobu postí, dodržujíce základní islámské předpisy. Na základě normativního islámského výkladu se v Maroku a na Jávě k ramadánu přidávají různé další lidové tradice a zvyky, jako je například navštěvování hrobů, ranní buzení a různé pověry ohledně toho, co všechno se může během noci úradku stát. V absolutistické Saúdské Arábii není pro takovéto „neislámské“ prvky prostor. Přestože se však jedná o tři tolik rozdílné země, čtvrtý pilíř islámu tyto rozdíly během měsíce ramadánu alespoň částečně smazává a spojuje všechny muslimy v islámské víře. Muslimové po celém světě se tak během ramadánu v tutéž dobu stejně postí, modlí, obrací se ke svému nitru, k rodině, přátelům a k Bohu.

6 Prameny

Korán, přel. Ivan Hrbek. Brno: Československý spisovatel s.r.o., 2012.

Riyad as-Salihin, *The Book of Virtues*. (Sbírka byla použita tak, jak byla k dispozici online na adrese <https://sunnah.com/riyadussaliheen/9> ke dni 17. 3. 2018)

Sahih Bukhari, přel. M. Muhsin Khan, ed. Mika'il al-Almany. (Sbírka byla použita tak, jak byla k dispozici online na adrese http://d1.islamhouse.com/data/en/ih_books/single/en_Sahih_Al-Bukhari.pdf ke dni 14. 3. 2018)

Sahih Muslim, přel. Abdul Hamid Siddiqui. (Sbírka byla použita tak, jak byla k dispozici online na adrese <https://sunnah.com/> ke dni 14. 3. 2018)

7 Literatura

Al-Sheikh, Yaseen Ibrahim, *The Five Pillars of Islam*, přel. Dar Al-Manarah. Egypt: Dar Al Manarah, 2006.

Armajani, Jon, „Calendar“. In *Encyclopedia of Islam*, ed. J. E. Campo. New York: Facts on File, Inc., 2009.

Brown, Jonathan A. C., *Misquoting Muhammad: The Challenge and Choices of Interpreting the Prophet's Legacy*. London: Oneworld Publications, 2014.

Buitelaar, Marjo, *Fasting and Feasting in Morocco*. Nijmegen: 1991.

Cook, Michael, *The Koran: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2000.

Curtis, Maria F., „On Fasting in Fes.“ In *Studying Islam in Practice*, ed. Gabriele Marranci. New York: Routledge, 2014.

Huffaker, Shauna, „Ramadan.“ In *Encyclopedia of Islam*, ed. J. E. Campo. New York: Facts on File, Inc., 2009.

Islamic Beliefs and Practices, ed. M. I. Levy. New York: Britannica, 2010.

Jacobsen, Kate O., „Ramadan in Morocco – An Analysis of the Interaction of Formal and Local Traditions.“ In *Temenos*, vol. 32, 1996. Str. 113-135.

Koentjaraningrat, *Javanese Culture*. Oxford: Oxford University Press, 1985.

Krokus, Christian S., *The Theology of Louis Massignon: Islam, Christ, and the Church*. Washington, D. C.: The Catholic University of America press, 2017.

Kropáček, Luboš, *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad, 2011.

Möller, André, *Ramadan in Java: The Joy and Jihad of Ritual Fasting*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International, 2005.

Roy, Christian, „Ashura.“ In *Traditional Festivals: A Multicultural Encyclopedia*, vol. 1.. California, Santa Barbaba: ABC CLIO Inc., 2005.

Sandikci, Ozlem, Omerak, Sahver, *Islam in the Marketplace: Does Ramadan Turn into Christmas?* Ankara: Bilkent University, 2007.

Ustaoglu, Murat, „Alms (Zakat).“ In *Islam: A Worldwide Encyclopedia*, vol 1, ed. Cenap Çakmak. Santa Barbara, ABC-CLIO, LLC, 2017.

Woodward, Mark, *Java, Indonesia and Islam*. New York: Springer, 2011.

8 Internetové zdroje

BBC, „Trump breaks White House Eid dinner tradition.“ 26.6.2017,
<<http://www.bbc.com/news/world-us-canada-40402211>> 28.4.2018.

Greater London Authority, „Eid Festival 2017.“ <<https://www.london.gov.uk/events/2017-07-02/eid-festival-2017>> 28.4.2018.

Hyslop, Leah, „Ramadan warning for expats in Saudi Arabia.“ The Telegraph, 24.6.2012
<<https://www.telegraph.co.uk/expat/expatnews/9422969/Ramadan-warning-for-expats-in-Saudi-Arabia.html>> 8.4.2018.

National Zakat Foundation, <<http://www.zakatguide.co.uk>> 15.2.2017.

Saudi Arabian Cultural Mission to the U.S.,
<https://www.sacm.org/ArabicSACM/pdf/Sacm_Food.pdf> 8.4.2018.